

A HARVARD-EGYETEM.

Észak-Amerikának legrégebbi egyeteme. A XVII-ik század elején Angliából kivándorló puritán gyarmatosok, a mai Massachusetts államban, Cambridgeben 1636. alapították. Nevét John Harvard lelkészről kapta, ki fele vagyonát és könyvtárát istenfélő utódok képzésére az intézetre hagyta. Szobrát a múlt század végén az egyetem parkjában felállították ugyan, de a szobor hűségéért senki sem merne jótállani. Emlékezete hosszú időn át szájbéli hagyományban élt; lassanként legendás alakká vált.

Az intézet 50 évig egyedüli kollégiuma volt Amerikának. Megállta helyét, mint «a pártütés melegágya» az angolok ellen vívott szabadságharcban is. A diadalmas csaták emlékét az egyetem területén felállított emlékszobrok, ágyúk, a szomszédos Charlestownban Bunker Hill obeliszkje hirdetik. A küzdelmekben s diadalokban azonban előljárt Boston, Massachusetts fővárosa.

A két várost egymástól a Charles River választja el, mint Budát és Pestet a Duna. A kép is ugyanaz, Cambridge a balparton teljesen sík; Boston a jobbon halmos. A folyó szintje azonban, kivált az összekötő két híd között, 2—3-szor szélesebb a Dunánál. A tenger árja elleni védekezés céljából épült gátak emelik és szélesítik ki a folyó csöndes szintjét. Pedig a Charles River aránylag jelentéktelen folyó. Forrása felé egyre szűkül s eleven futásának ipari vállalatok veszik hasznát.

Mindkét városnak külön községi élete és adminisztrációja van. Cambridge lakossága tíz évvel ezelőtt 104,830, Bostoné hétannyi volt. Az utóbbi kikötője New-Yorké után az Egyesült-Államokban a legforgalmasabb. Üzleti élete a régi városban a State house-tól s az alatta elterülő községi parktól (Common) északra, szűk utcákban szorong. Az új város a Commontól délre, a Common Wealth környéke tágas avenueivel, palotáival, fasoraival, szobraival világváros képében tündöklök. Nehéz megválnom Bostontól, de azzal hitegetem magamat, hogy visszatérek még erre a tárgyra, Boston iskolaügyének, egyéb

kulturális intézményeinek, eleven vallási élete megnyilatkozásainak, diplomáinak bemutatására. Magának külön egyeteme van, a nem régi «Boston University of liberal arts», melyről szintén akkoriban lesz szó.

Most azonban rátérek főcélomra, a Harvard-egyetem vázolására. Mindössze közoktatási rendszerüket kell előbb pár sorban bemutatnom a kapcsolat megértése végett, melyben intézetei az egyetemmel állanak. Nagyon büszkék az amerikaiak közoktatási rendszerükre. A 6-ik életévtől a 10-ig terjed a primary school, 10—14. a grammar school. A kettő együtt alkotja az elementary schoolot, a népiskolát. Tizennégy éves korában léphet a tanuló a high vagy secondary schoolba, mely a mi középiskoláinknak felelne meg, de a tanfolyam mindössze négy év. Ide tartoznak a különféle középfokú iskolák is. Tizennyolc éves korában zörgethet a tanulni vágyó s elegendő pénzzel rendelkező fiatal ember az egyetem kapuján.¹

Az egyetem belsősége Cambridge közepén 58 kat. holdat foglal el, melynek délkeleti részén van a parkozott főtelep, tele lakóházakkal, az előadások, múzeumok, könyvtárak, adminisztráció céljára szolgáló épületekkel. Ha a külsőséget is hozzászámítjuk, a bostoni határon levő sporttelepet, az orvosi iskolát, a Jamaica Plain területéhez tartozó mezőgazdasági és kertészeti iskolákat, a Squam Lakehöz tartozó nyári mérnöki telepet, végül a Petersham határán levő Harvard-erdőt, a terület összege 2240 kat. holdra emelkedik, noha a Peruhoz tartozó Arequipa csillagvizsgáló számítva sem volt. Az egyetem gyümölcsöző alapítványait 22 millió dollárra, épületeit, múzeumait szűken 12 millió dollárra becsülik.

Az ifjúság lakásául 16 épület szolgál, melyek közül hét a kollégium udvarát (Yard) övezi. Kényelem tekintetében meglehetősen szegényes berendezésűek, legnagyobbbrészt a még nem graduáltak lakják, bár egyes lakosztályait a graduáltak is sűrűn keresik, főként a hozzájuk fűződő emlékeknél fogva. A Harvard Emléksarnok-Társaság ezt azzal is elősegíti, hogy minden szobában kifüggesztette az ottan lakottak névsorát. Átlag-ára egy lakásnak 163 dollár (815 kor.). Mint-hogy azonban a lakások közül sok két tanuló számára alkalmas (150 lakásnak a dolgozószobán kívül két hálószobája van és 80-nak úgynevezett kettős hálószobája), így az egy személyre eső átlagos ár 1911-ben 105 dollárra volt tehető. A lakások 40% gőzzel, a többi szabad tűzzel (kandallóval) fűlik, melyért a bentlakó 20 dollárt fizet évenként.

¹ Az itt következő adatokat az «Official Register of Harvard University» c. hivatalos kiadványból vettem, melynek az egyetem mindenik ágára vonatkozó füzetei évről-évre megjelennek a közönség tájékoztatására.

A világítás költsége öt dollár. E mellékkiadásokat hozzászámítva, egy lakás átlagos ára, beleértve fűtést, világítást, 117 dollárra tehető évenként (587 kor.).

Az egyetem belső területén két ebédlőterem van. A nagyobbik, a Memorial Hall ebédlőtársulaté, 1320 tag befogadására alkalmas. E hatalmas méretű, impozáns csarnok művésziesen van díszítve. A falakon graduáltak és az intézet jötevőinek arcképén kívül, a kora amerikai kiváló portrait-festők (Copley, Stuard, Trambull stb.) képeit találjuk. Az étkezés table d'hôte történik 5·53 dollár heti átlagos áron. Felvételt nyerhet az egyetem bármely tagja. Barátok együttesen is ebédelhetnek úgynevezett «Klubasztal» mellett. A másik ebédlő a Randall Hall, olcsó kosztot nyújt 3·75 dollár átlagos áron hetenkint. Tagjainak száma 1100.

Közel a kollégium udvarához van a nemes adomány segítségével épült Stillmann-kórház, melyben négy dollár évi díjért a beteg tanuló-nak két heti gondozásra, ellátásra és ápolásra van igénye. A beteget rendszerint saját doktora kezeli, a szegényebb tanulókat azonban az orvosi tanácsadó ingyen látja el. A kórház megbecsülhetetlen értéknek bizonyult úgy súlyos, mint könnyebb betegség esetén.

A tandíjak az egyes iskolák szerint különbözők. A nem graduáltak csapatában az a tanuló, aki négy év alatt végzi tanulmányait, 150 dollárt fizet évenként. Ha azonban a rendesnél több előadást hallgat, ami akkor szükséges, ha az illető három év alatt akar fokozatot nyerni, a tandíj húsz dollárral drágább. A filozófiai, teológiai, és jogi karon 150 dollár, az orvosin 200 dollár a tandíj. Laboratóriumi tanfolyamokhoz még további díj járul, melynek nagysága a tárgy és a tanfolyam szerint változik.

A költségek összefoglalva ezek: lakás, fűtés, világítás 117 dollár, tandíj és kórházi díj 154, ételmezés 213, vagyis összesen 484 dollár (2420 korona). Ebbe azonban még mindig nincsenek beleértve a laboratóriumi díjak, könyvek, írószerek, mosás, zene, színház és egyéb személyes kiadások. A számítás, természetesen, átlagos árat tüntet föl. A kollégiumtól egy kissé távolabb olcsóbb lakásokat lehet kapni, úgyszintén ételmezést is. Másrészt a kollégiumi udvartól délre fekvő magánlakások, melyek nagyobb fényvel és kényelemmel vannak berendezve, drágábbak a fenti átlagnál. Klub- és privát ebédlőasztalok drágábbak, mint a Memorial Hall-beliek,

Egyesületei számosak. Ide tartoznak első sorban a nyelv és irodalmi egyesületek (Cercle français, Deutscher Verein, Sociedad Espanola, Circolo Italiano), azután a tudományos társaságok, minők a teémészetrাজji, kémiai, történelmi stb. klubok. Több vallásos társulatuk van, melyek a Brooks püspök-emplékházban találkoznak. A kath.

klubnak saját épülete van, mind a mellett összeköttetést tart fenn a Brooks-émlékházzal. Régi jónevű zeneklubjai évenként megújulnak s virágzásban vannak. Az egyetem mindenik hallgatója tagja a Harvard Union-nak. Részt vesznek benne a tanárok is és minden kedden este «Union Night»-t tartanak, mikor a tagok nagyrésze megfordul a palota halljában és termeiben. Tagsági díj 10 dollár. Testgyakorlati célokra, közel az egyetem udvarához, emelkedik a gimnázium harmadfélezer tanuló befogadására. Évenként rendes tanítás folyik benne a sport különféle ágainak megtanítására. Nem messze a főteleptől délnyugati irányban, az ide kanyarodó Charles River mindkét partján, tennispályák vannak, továbbá csónakházak s a bostoni parton a 25,000 ember befogadására alkalmas stádium.

Könyvtárakról a Harvard bőven gondoskodik. Elsősorban központi könyvtára 850,000 kötettel jön tekintetbe. Szakkönyvtárakkal is gazdagon el van látva; van külön könyvtára a jogi, orvosi, teológiai, filozófiai karnak. Ilyen speciális könyvtár van 28. Említésre méltó a Child-émlékkönyvtár az angol nyelv, a Lowell-könyvtár a román nyelvek tanítása köréből. A könyvtár szaporítása, kezelése és használata minden esetben, hol komoly tanulmányról van szó, kifogástalan.

A laboratóriumok között első helyen áll a fizikai, melyben a tanítás minden igényéről bőven gondoskodnak. Évenként 11,500 dollárt fordítanak fenntartására és fejlesztésére. Különböző múzeumai közt legkiválóbb az egyetemről elnevezett, melyben helyet foglalnak: az összehasonlító állattani, növénytani, ásványtani, földtani múzeumok, továbbá a Peabody-múzeum, az amerikai régiségek köréből. Az egyetemi múzeumot Louis Agassiz francia zoológus kezdeményezte, aki a múlt század közepén az egyetem tanára volt.

Szegénysorsú tanulók számára nyújtott segélyekről felvilágosítással szolgál a «Student's Expenses & College Aids» című egyetemi kiadvány. Ennek előszavából kiemelendő, hogy az a fiatal ember, akinek megvan az egészsége, energiája, tehetsége az egyetemi munkára, s legalább annyi pénze, hogy az első év költségeit viselje, módját leli annak, hogy tanulmányait befejezze. Az egyetem évenként körülbelül 145,000 dollárt (725,000 kor.) oszt ki díjak, scholarship, fellowship és egyéb jótékony adományok címen, melyekhez újabban egy 20.000 dollár jövedelmű «travelling fellowship» alapítvány járult. E segélydíjakon kívül az egyetem kebelében fennálló «Appointments office» lehetővé teszi a tanulók számára, hogy pénzt kereshessenek. Azok, akik ezt igénybe óhajtják venni, nyomtatott űrlapot töltenek ki arról, hogy² miféle munkát volnának hajlandók vállalni egyetemi tanulmányaikon kívül és a hivatal gondoskodik elhelyezésekről. Ezernél jóval több azok száma, kik egyetemi tanulmányaikat dícsé-

retes eredménnyel végzik s még keresnek is. Sőt ez a hivatal még többet is tesz, amennyiben gondoskodik arról, hogy a tanulók tanulmányaik bevégezte után állásokat kapjanak, nem tekintve, hogy a jogi, orvosi fakultások külön is gondoskodnak hallgatóik elhelyezéséről.

Az egyetemi ifjúság létszáma 1910-ben 4046 volt, a tanároké 618, a tisztviselőké 121. A coeducatio nincs meghonosítva. Az intézet maga tartja fönn s kormányozza magát. Jelenlegi elnöke Abbot Lawrence Lowell, aki Amerika közéletében és irodalmában fényes nevet szerzett családból való. Gentleman módon fogadott, megismertette velem az egyetem szervezetét s megajándékozott azokkal a hivatalos kiadványokkal, melyekről fentebb már szoltam. Általában mindenütt, de különösen a filozófiai karban (Emerson Hall) előzékenyen voltak segítségemre, köztük első sorban Josiah Royce, a filozófia történetének tanára, kinek William Jamesről írt emlékbeszédét a Harvard Graduate Magazine egyik száma közölte. Jamesnak nagy volt a hatása a gondolkodókra mind hazájában, mind Európában. A «radikális empirizmus» nevében eleven összeköttetést sürgetett a vallással, mert úgy találta, hogy életünk vidámabb és vállalkozóbb volna, ha az energiának ilyen jelentékeny tényezőjét el nem nyomnók. Az Istenhez való visszatérést sürgette James a filozófiában. Engem rég érdekelt ez a gondolat, tanusítja a M. Phil. Szemlében 1884. megjelent értekezésem: «A szabadság némely korlátairól». Azzal a szándékkal indultam hosszú utamra, hogy James munkásságát megismerem s műveinek katalógusát megszerzem. Mert csak erről lehetett szó, minthogy James egy évvel előbb meghalt.

Cambridgebe jutva, első dolgom volt Roycet fölkeresni. Hivatkoztam Jamesről írt emlékbeszédére. Igen szívesen fogadott, bevezetett a filozófia, a pedagógia tanáraihoz, a könyvtárakba, múzeumokba stb. A tanárok közül csak Münsterberg Hugót említtem meg, kihez azzal az érzéssel léptem be, mintha hazamennék, hiszen szomszédságunkban, a német Freiburgban működött s onnan hívták meg a Harvard-egyetemre. Tájékozódva foglalkozásom s látogatásom természetét felől, azt kérdezte tőlem: «Mit csinál Jankovich Béla? Együtt dolgoztam vele Freiburgban.» «Tagja a Magyar Filozófiai Társaságnak, most pedig orsz. képviselő.» «Ezt tudom.» — Persze azt még én sem tudhattam, hogy Jankovichra milyen tüneményes pálya vár. Ősmerte még Ranschburg Pált, ki vele rokontéren működik. Mindezek s főként James jelentőségének vázolója azonban más lapra tartoznak. Ha megtehetem, megírom kritikájával együtt.

Megtudtam végül egyik kartárstól, hogy a rendes tanárokat átlag 4000 dollárral fizetik. Természetesen vannak szerencsés kivéte-

lek is. A tanítószemélyzetbe számított assistensek, instruktorok, tanácsadók (adviser), múzeumőrök stb. pedig kevesebbel is beírják. A fizetés nem mondható fényesnek, mert az élet Amerikában drága, mutatja a közölt diákköltségvetés.

E kitérés után visszatérek az egyetem kérdésére. Hosszú időn át a kollégium szolgálta a legmagasabb műveltség ügyét. 1782-ben az orvosi kart külön szervezték. Ez volt az első jelentékeny módosítás az intézet rendjén, ezt a múlt század óta mások követték, különösen 1872 óta, mikor az egyetem szervezetét reformálták, azóta pedig közgazgatását apró részletekig javítgatják. Ezek szerint a kollégium ma már csak egy része az egyetemnek, de igen fontos része, mert az egész intézetnek vérkészítő edénye. Így volt és van ez az angol egyetemi oktatásban is, honnan a Harvard vette. A kollégium név egyébként ismeretes az európai kontinens iskoláiban is, ami közös eredetre mutat, melyet a középkori septem artes liberales intézményiség nyomozhatni. Az angol konzervativizmus dícsérete, hogy ezt az eredetet nem engedte elfakulni.

A kollégiumba fölvételre jelentkezőknek a középiskolák végzett növendékei, valamint más kollégiumból érkező hallgatók. Az előbbieknél fölvételi vizsgálatot kell tenniök. Ilyen vizsgálatot júniusban megbízott iskolaszékek tartanak az Egyesült-Államok és Canada több városában, nyilván azzal a céllal, hogy a Harvard látogatottságát fokozzák s egyúttal a hozzáférést megkönnyítsék. Másik fölvételi terminus az iskolai év kezdetén az egyetem székhelyén van; itt a célra szervezett állandó felvételi bizottság működik. A vizsgálat szigorú. A fölvett fiatalembert tanácsadó fogadja, bemutatja a pénztárosnak, kinél a taksákat kifizeti, azután tanrendje megalkotásában hajlamai és céljai szerint segíti. Az iskolai év szeptember utolsó szerdáját követő csütörtökön kezdődik s június 28-án a felügyelők ülésével és a promóciókkal végződik.

A fölvett hallgatók nagyrésze az elméleti tájékozottságon felül gyakorlati célt is tűz maga elé, nevezetesen az egyetemi fokok megszerzését: a baccalaureus artium és scientiarum grádusát (rövidítve A. B. és S. B.). Mindkét fokot a kiváló tanulók már a harmadik év végén megszerezhetik, esetleg még egy fél vagy egész év múlva. Tanítványaikat pedig azért nevezik közös néven «undergraduate»-nek, mert még nincsen egyetemi grádusuk, viszont «graduate» a neve a fenti fokok birtokosainak. Mindkét név sűrű használatban van a Harvard kapuin belül.

A kollégiumi tanítás tárgyai: angol, francia, holland, ind, kelta, latin, német, olasz, román, sémi, skandináv, spanyol, szláv nyelvek és olvasmányok, összehasonlító irodalom és filológia; matematika,

csillagászat, fizika, kémia, ásvány- és kőzettan, bányászat és kohászat, növénytan, állattan, antropológia, fiziológia, geológia, geográfia; mérnökség, politika, közgazdaság, történet, vallás, társadalmi etika, építészet, művészet, zene, nevelés, filozófia, ékesszólás. E tárgyak előadása három csoportra oszlik, nevezetesen 1. főként nem graduáltak, 2. graduáltak és nem graduáltak, 3. főként graduáltak számára. A két első csoport hallgatása meg van engedve a kollégium minden tagjának, a harmadik csoportot pedig a nem graduáltak csak az instruktor engedelmével hallgathatják. Az első és középső csoportra 341 előadás esik. Minden elsőéves (freshman) köteles tantárgyai közé az angol, valamint a német vagy francia nyelvet bevenni, egyéb tárgyat szabadon választhat az instruktor hozzájárulásával. A Harvard nagy súlyt vet ezekre a szabadon választható tantárgyakra, a tanuló céljainak megfelelő kiképzésére. Maga az egyetem elnöke áll annak a kilenc tagú bizottságnak élén, mely a szabadon választható tárgyaknak az egyetemi szabványokkal való megegyezését megvizsgálja és helybenhagyja.

A grádus megszerzésének föltétele, hogy a pályázó 17 előadás sikeres hallgatását mutassa ki. Egy tanulónak sincs azonban megengedve, hogy évenként négynél kevesebb, hatnál pedig több előadást látogasson. Így történik, hogy három, illetőleg negyedfél év alatt elérkezik a grádus megszerzéséig. A klasszikus nyelvekben és irodalmakban a következő feltételek alatt juthatni el a célul kitűzött fokig: 1. négy előadás sikeres meghallgatása, 2. helytállás a különféle vizsgálatokon, melyek azt bizonyítják, hogy a jelölt képes ad aperturam görög és latin klasszikus szerzőt fordítani, 3. a görög és latin próza írásában való készség, 4. a görög és római történelem, régiségtan, mitológia ismerete, 5. a görög és latin grammatika tudása. Ez a minuendo licitálás juttatja eszembe Royce szavait a Memorial Hall csarnokában a latin feliratok szemlélésekor: «Erősek a fiúk a penzumban, de gyöngék alkalmazásukban». Tout comme chez nous.

A bölcsészet graduált iskolája (Graduate school of arts and Sciences) mibenlétét keletkezésének története magyarázza. Eliot elnöksége idején, ezelőtt negyven esztendővel, igen megsaporodott a választható előadások száma s az egyetem kebelében számos graduált tanuló maradt vissza a szakismeretek tanulmányozására. Az egyetem kormányzó és felügyelő testülete elhatározta, hogy doctor philosophiæ (Ph. D.) grádust szervez azok számára, akik a baccalaureus-fok megszerzése után még két esztendeig valamely választható tantárgy művelésével foglalkoznak, valamint a master of arts (A. M.) grádust szervezi azok számára, akik egy évig készülnek valamely tantárgy szakszerű elsajátítására. Mindkét grádus megszerzése vizsgálathoz van

kötve. Egy év múlva már három doktori grádust osztottak ki. Ez időtől fogva a bölcészet graduált iskolájának előadásai és hallgatói rohamosan megszaporodtak. 1910-ben már 447 hallgatója volt, kiknek 70%-a másutt szerezte első grádusát. Az iskola nyitva áll bármely kollégium vagy jóhírű egyetem graduált hallgatója előtt. A fölvétel azonban nem megy egyre az új grádusokra való jelöléssel, melyet ezentúl a kar felügyelete, az instruktor állandó szemmel tartása s az előadó tanárok ajánlása szerezhet meg. Az egyetem aztán melegen támogatja fellowship-javadalmaival tudományos készülségű tanítványait, kikben a tanári succrescentia jövőjét biztosítja.

Ettől az intézettől meg kell különböztetni a «faculty of arts and sciences»-t (a mi bölcészeti karunk), melynek bokros feladata: a felvételi föltételek megállapítása; gondoskodás arról, hogy a tanulók szükségletéhez képest előadások tartassanak; a tanulmányok irányzása és a vizsgálatok vezetése; a grádusok föltételeinek megszabása s ezek megszerzését célzó kérvények véleményezése; az iskolai kormányzás javításáról való gondoskodás, végül az iskolaélet minden részében való felügyelet.

Az alkalmazott tudományok graduált iskolája (graduate school of applied science) a filozófiai fakultás hatósága alá tartozó intézet. Két tanulmánycsoportból áll. Egyik a mérnöki, másik a mezőgazdasági csoport. Az elsőt Abbot Lawrence alapítványa hozta létre, az egyetem kormányzó testülete 1847. határozatával. 1906 óta graduált iskola, melybe A. B. vagy S. B. birtokában lehet belépni. Tantárgyai: természettan, földtan, vegytan, állattan, erdőszet, építészet, kohászat, bányászat, gépészet. Három évi tanulmányozás után megszerezhetni a M. S. (Magiszter, Maszter) fokot, még egy évi tanulmánnyal a S. D. (scientiarum doctor) fokot. Az intézet fejlődését nagyon elősegítette a Gordon Mc Kay-féle öt millió dolláros alapítvány. Mérnöki nyári tanfolyamot tartanak az egyetem Squam Lake melletti birtokán. A tanfolyam hat hétig tart s nemcsak a Harvard-egyetem, hanem bármely más kollégium tagja előtt nyitva van a bányafelügyelet tanulmányozása, végett.

A mezőgazdasági intézet alapítója Benjamin Bussey, aki 275 hold földet hagyott az egyetemre. Magnövelte ezt James Arnold 154 hold hagyománnyal. A kettő együtt szép és értékes telep, Bostontól villamoson egy órára, Jamaica Plainben. Főépülete hegyháton van, kilátással egyfelől a fa- és kertészeti iskolára, másfelől az élettani kutatások épületeire, minők a gazdasági rovartan, a leszármazás és nemesítés munkálatai, a melegházak, az állatudvar, a galambducok, az ojtóműhely és két épületben az intézet alkalmazottjainak lakása. A Bussey-intézetet 1908-ban újjá szervezték és graduálttá tették.

A kollégiumokból vagy más jóhírű tudományos intézetektől érkező, baccalaureus grádusú hallgatókat vesz föl, maga pedig fel van jogosítva tudományok magisztere és doctora fokok osztogatására legalább egy évi kitartó munka után.

A graduált kereskedelmi iskolát (graduate school of business administration) az egyetem kormánya 1908. állította be a filozófiai kar hatósága alá. A felvételhez baccalaureus-fok szükséges; a két éves tanfolyam végén sikeres vizsgálatot állt tanuló magiszterfokot érhet el. Az a jellemzője ennek az új iskolának, hogy tudományos alapon szabadon választott tárgyaival egyéni nevelést biztosít tanítványainak, valamint az, hogy a modern kereskedelmet ép oly hivatásnak tekinti, mint akár az orvosi, jogi és teológiai iskolát. A többi rég megalapozott kenyérkereseti studiumok formájára a kereskedelmi iskolának ezután kell megtalálni tanításának alkalmas eszközeit és módszereit. A felhalmozott üzleti tapasztalatokból tudományt kell szerkeszteni. Nem elég megvilágítani az alapelveket, hanem az elveknek a különféle vállalatokra való alkalmazását szükséges megtanítani tudományos szellemben. Az iskola azok számára való, akik az üzletvilágban vezető, felelős szerepre törekcszenek. A mai vezetőket, kik szolid alapelvek híján, de keserves tapasztalatok árán foglalták el állásaikat, az új nemzedék nem teszi fölöslegessé, sőt épen neki kell a létra alján kezdeni a pályát, akár csak az iskolázatlanoknak. Előnyük mindössze abban áll, hogy rátermettségük esetében (amit tanítani úgy sem lehet) iskolai képzettségük áttekintésére, a kereskedelmi ügyletek gyorsabb és helyesebb megítélésére képesíti őket, a mi sikereink biztos kezességé.

A jogi iskola (the law school) az Egyesült-Államok jogi iskolái közt a legrégibb: 1817-ben alapították. Tanfolyama 1870-ig két éves (4 szemeszter) volt; a jogi baccalaureátust megkapta az intézet valamennyi hallgatója a 3. szemeszter után. 1870-ben a grádus két év alatt volt megszerezhető, hét év mulva három alatt. 1899 óta egyedül az approbált kollégiumok graduáltjait fogadják be rendes hallgatónak.¹ Az intézet feladata képzést nyújtani az angol és amerikai jog alapelveiben, valamint gyakorlatában. Könyvtára 123,000 kötetből áll. Jelenleg két grádust osztogat: a legum baccalaureus (LL. B.) és a legum doctort (LL. D.). Az elsőt az a hallgató kapja meg, aki a három éves tanfolyam összes tárgyaiból vizsgálatot áll. Akik ezt «cum laude» állták meg, azok egy év mulva jelentkezhetnek a doktorátusra. 1911-ben 810 hallgatója volt a fakultásnak.

¹ Az approbált kollégiumok neveit többé nem tesszük közzé. Kik meg akarják tudni, hogy kollégiumuk hallgatóit felveszik-e a jogi fakultásra, kérdezzék meg a jogi iskola dékánjától.

Az orvosi iskola (medical school), mint már mondtam, vált ki először a kollégiumból. A kiválásnak fő mozgatója John Warren fiatal tábori sebész volt a forradalomban. Az iskolát Cambridgeben az egyetemmel szoros összefüggésben állították föl. Kiderült azonban csakhamar, hogy Cambridge klinikák, kórházak híján kevésbé alkalmas orvosi iskolának. Boston pedig, mely erre a célra használható volna, jó két óra távolságra volt tőle kerülő úton, mert akkor még a két várost híd nem kötötte össze. 1810-ben elhatározták, hogy az iskolát áteszik Bostonba. Ettől fogva mind az építkezésben, mind a tanításban, a módszerek fejlődésében, tanárok és hallgatók számának növekedésében nagy haladás észlelhető. A mai orvosi iskola öt épületből áll, melyekből kettő-kettő hossznegyszög formában egymással átellenben épült, köztük a széles udvar s ennek mélyén egy ötödik épület ad harmonikus egységet a telepnek. Az öt épület három millió dollárba került, melyet amerikai többszörös milliomosok fedeztek. A két szárnyat összekötő épületben van az igazgatóság hivatala, az olvasóterem és a Warren-féle értékes anatómiai múzeum. Az épület két szárnyában vannak: az anatómiai, hisztológiai és embriológiai; a másodikban: a fiziológiai, a kémiai és fizikai; a harmadikban: patológiai, bakteriológiai; a negyedikben a gyógyszerészeti és sebészeti termek. Valamennyi kényelmesen, higiénikusan berendezve és szükséges eszközökkel ellátva. Különösen szerencsés az iskola kórházak dolgában, az állam s a város kórházai mind rendelkezésére állanak. Grádusokat 1788-ban kezdett osztogatni az intézet, 1810-ig baccalaureus-fokot adták, melyet akkor átalakítottak doktori fokká (M. D.). A tanfolyam eredetileg két éves volt; 1871-ben változtatták három, 1894 óta pedig négy évéssé. A fölvétel kelléke a kollégiumi baccalaureus-fok. A tanítás pedig akként van berendezve, hogy az első három évfolyamban a köteles tárgyakat hallgatják a tanulók, a negyedik évben pedig szabadon választható tantárgyakat. Van az iskolának nyári tanfolyama is, melyet a doktori grádust elnyert tanulók látogathatnak, valamint más orvosi iskolák előrehaladt növendékei. 1867-ben fogorvosi iskolát csatoltak az egyetemhez.

A Harvard-kollégium alapítóinak az volt a szándéka, hogy «a tudományt előmozdítsák s utódaikra örökül hagyják, félve attól, hogy tudatlan papság kezébe kerül a vallás, mikor a mostani papok már a földben porladoznak». A kollégium két nemzedéken át tényleg teológiai iskola volt. Növendékei papoknak készültek. Újabb érdekek keletkezésével a kollégium lassankint elvesztette eredeti jellegét. 1819-ben külön teológiai fakultást szerveztek, noha a kollégiummal a kapcsolatot fenntartották, 1932-ben pedig kimondták, hogy annak, aki teológiai grádust akar nyerni, már birnia kell az A. B. fokot és

ezzel a teológiai iskola (divinity school) első graduált hivatásos iskola lett Harvardban. 1815-ben az egyetem kormánya adakozásra hívta föl az intézet barátait a teológiai oktatás eszközeinek szaporítására. Az aláírók társulatot alapítottak, melyre az iskola gazdasági ügyeinek kezelését bízták az egyetem ellenőrzése mellett. Noha a társaság tagjai unitáriusok voltak, alapelvül fogadták el s iktatták be az egyetem alkotmányába, hogy sem a tanároktól, sem a tanulóktól nem kívánják a keresztény szó használatát az iskola elnevezésében és ezzel a teológiai iskola a felekezetenélküliség alapjára állt. Az igaz, hogy néhány évig azonosították az unitárius kongregacionálizmussal, graduáltjaikat más egyházak nem örömet látták, 1878—79-ben azonban Elliot elnök felhívást intézett az egyetem barátjaihoz az iskola alapjainak növelésére és a felhívásban határozottan ki volt mondva, hogy az egyetem kormánya felekezetenélküli elveket vall. Az iskola ettől fogva ebben az irányban működik, a lefolyt 30 év alatt 17 különféle felekezet katedráján találtak a teológiai iskola tanítványai alkalmazást. Háromévi folytonos hallgatás után jelentkezhetnek a tanulók a teológiai doktorátusra (D. D.). A tanulónak szabadságában áll tetszése szerint választani és hallgatni előadásokat, de a grádusra jelentkezők nem mellőzhetik a következőket: Oszövettség, Újszövettség, egyháztörténet, vallástörténet, hittan, etika, homiletika.

BOKOR JÓZSEF.

EGY OSZTÁLY MAGYAR DOLGOZATAI.

A magyar írásbeli dolgozatok kérdése végre aktuálissá lesz nálunk is: a hivatalos és hivatásos körök is foglalkozni kezdenek vele. Néhány éve Vass Bertalan tette szóvá az O. K. T. E. pécsi közgyűlésén a fogalmazás kérdését, különösen azt sürgetvén, hogy a stilisztika tanítását váltsa fel a stílus, az élő nyelv megismertetése. Újabban a Budapesti Tanári Kör szólta a kérdéshez (O. K. T. K. 1912. 34—35. sz.) és az 1912. évi közgyűlésnek is egyik legfontosabb tárgya volt a magyar fogalmazástanítás Négyesy László előadásában, mely azonban inkább csak programot adott. «Indítsuk meg a tapasztalatok gyűjtését», adta ki a jelszót, mert szükséges, hogy az elméletet hazánkban is megelőzze a gyakorlati anyagnak az összehordása, rendszerezése és áttekinthetővé tétele, még pedig közös erővel.

Ezt a munkát én nagy kedvvel már évek óta végzem. A magam okulására kísérleteket folytattam az anyanyelvi tanításnak épen ezen a területén; van is gazdag gyűjteményem a vezetésem alatt készült